

ตอนที่ 3
อารยธรรมเอเชียใต้

ประภัสสร บุญประเสริฐ

บทที่ 1

อารยธรรมสินธุและการรุกรานของชาวอารยัน

1.1 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (The Geographic Setting)

ปัจจัยทางภูมิศาสตร์มีบทบาทและอิทธิพลต่อประวัติศาสตร์และอารยธรรมของอินเดียเป็นอันมากลักษณะภูมิประเทศทางตอนเหนือเป็นเทือกเขาส่วนใหญ่เหนือสุดมีเทือกเขาหิมาลัย ซึ่งเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนแผ่ยาวขนานไปกับพรมแดนด้านเหนือ ลาดจากแค้วนอัลสัมทางตะวันออกเฉียงไปจดบาลูจิสถานตะวันตก รวมความยาวกว่า 16,000 ไมล์ ทางตะวันตกเฉียงเหนือมีเทือกเขาฮินดูกูช และสุไลมาน เทือกเขาเหล่านี้ช่วยเป็นปราการธรรมชาติที่กั้นอินเดียออกจากส่วนต่างๆ ของทวีปเอเชีย และช่วยให้อินเดียได้มีโอกาสสร้างสมความเจริญที่มีลักษณะเฉพาะตน

อย่างไรก็ตามผู้บุกรุกก็สามารถบุกรุกอินเดียได้ทางตะวันตกเฉียงเหนือ เพราะมีช่องเขาหลายแห่งเปิดทางไว้ให้เช่น ช่อง Karakoram ช่อง Khyber และช่อง Bolan ผู้บุกรุกจะค่อย ๆ พิชิตอินเดียทีละน้อย ๆ กล่าวคือ เริ่มจากปัญจาบและที่ราบ ลุ่มแม่น้ำสินธุ ต่อมาก็เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคา

ในสมัยโบราณ ที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคาตั้งรกราก และพัฒนาได้ช้าและลำบากกว่าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุ เพราะมีปริมาณน้ำฝนมาก จะเห็นได้ว่า เมืองแรก ๆ จะเกิดขึ้นภายหลัง 1,000 ปีก่อนคริสตกาล

ถัดไปจากที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคา เป็นเทือกเขาหิมาลัยสูงเพียง 3,000 ฟุต เทือกเขาแห่งนี้ได้แบ่งแยกตอนเหนือของอินเดียออกจากตอนใต้ที่เป็นคาบสมุทร ในสมัยโบราณเป็นเขตที่มีป่าทึบ เป็นที่อาศัยของคนที่ยังมีชีวิตแบบดั้งเดิม และป่าเถื่อน ซึ่งคอยกีดขวาง

อารยธรรมที่จะแผ่ไปยังตอนใต้ ได้มีตำนานเกี่ยวกับรัก ๆ ใคร่ ๆ และที่เกี่ยวกับสงครามหลายเรื่องซึ่งมีสาระเป็นเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้กับคนป่าเถื่อนเหล่านี้ แม้ในปัจจุบันนี้คนป่าเหล่านี้ก็ยังคงดำรงชีวิตแบบหล้าหลังอยู่

ใจกลางของคาบสมุทรเป็นที่ราบสูงเดคข่าน (Deccan) ส่วนด้านตะวันตกและตะวันออก มีเทือกเขานานทั้งสองข้างคือเทือกเขาฆาตตะวันตก (Western Ghats) และฆาตตะวันออก (Eastern Ghats) ในด้านธรณีวิทยา ส่วนที่เป็นที่ราบสูงเดคข่านนับเป็นส่วนที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดของอินเดีย เดคข่านเป็นเขตที่ค่อนข้างจะแห้งแล้ง การทำนาก็ต้องพึ่งน้ำที่เก็บเอาไว้จากฝนที่ได้มาจากมรสุมฤดูร้อนซึ่งตกเป็นเวลาเพียง 6 สัปดาห์เท่านั้น น้ำฝนที่ตกในบริเวณนี้ได้ไหลลงสู่มหาสมุทรอินเดียทางแม่น้ำที่ไหลไปทางตะวันออก ได้แก่แม่น้ำ Mahanadi, Godavari และ แม่น้ำ Krishna ซึ่งแม่น้ำเหล่านี้ได้ทำให้เกิดที่ราบที่อุดมสมบูรณ์ขึ้นในชายฝั่งตะวันออก ซึ่งจะช่วยค้ำจุนประชากรจำนวนมาก ส่วนการที่ภูเขาฆาตตะวันตกที่กำบังลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ขึ้น ทำให้เกิดมีที่ราบแคบ ๆ ที่อุดมสมบูรณ์และมีฝนตกชุ่มฉ่ำที่หันหน้าไปสู่ทะเลอาหรับ

ทางตอนใต้ของที่ราบสูงเดคข่าน เป็นดินแดนในเขตทรอบปิด เป็นที่อยู่ของชาวทมิฬ มีศูนย์กลางอยู่รอบภูเขา Nilgiri และ Gardamom ซึ่งสูง 8,000 ฟุต สภาพภูมิอากาศค่อนข้างจะสับสน ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือได้นำความชื้นมาสู่ดินแดนแห่งนี้เป็นอย่างมาก รวมทั้งประเทศศรีลังกาดด้วย ซึ่งช่วยส่งเสริมให้มีการผลิตพืชผลเมืองร้อน ในระหว่างที่โรมันเรืองอำนาจพ่อค้าตะวันตกได้ทำการค้าทางทะเลอย่างกว้างขวางกับภูมิภาคนี้ และเป็นผลให้มีการพัฒนาการค้าทางทะเลเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย

จะเห็นได้ว่าสภาพภูมิศาสตร์ได้ผลักดันให้ความคิดทางอารยธรรมสมัยแรก ๆ ที่เข้ามาสู่ที่ราบสินธุนั้นมาจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือ จนกระทั่งมีชาวยุโรปได้เข้ามายังอินเดียทางทะเล ฉะนั้นจึงเป็นผลให้ความคิดใหม่ ๆ เข้ามาสู่อินเดียในทางทะเล ต่อมาผู้อพยพและอารยธรรมถูกบีบให้เข้ามาทางช่องเล็ก ๆ ที่อยู่ระหว่างทะเลทรายและภูเขาหิมาลัยเพื่อมาพิชิตที่ราบคงคา หลังจากนั้นเบงกอลซึ่งอยู่ทางตะวันออกและคาบสมุทรที่อยู่ทางตอนใต้ก็ตกอยู่ใต้อิทธิพลของอารยธรรมอินเดียที่มาจากที่ราบทางเหนือ ส่วนในเขตใต้สุดชาวทมิฬก็รับเอาอิทธิพลของทางเหนือเข้ามาพัฒนากลายเป็นวัฒนธรรมที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันนี้

1.2 อารยธรรมสินธุ (The Indus Civilization ประมาณ 2500-1500 ปีก่อนคริสตกาล)

อารยธรรมแห่งนี้ได้ชื่อตามแม่น้ำใหญ่ อาณาบริเวณครอบคลุมเนื้อที่กว้างใหญ่ไพศาลมากกล่าวคือ ครอบคลุมเนื้อที่ จากตะวันตกไปตะวันออกเป็นระยะทาง 1,600 กิโลเมตร และจากเหนือมาใต้เป็นระยะทาง 1,000 กิโลเมตร จะเห็นได้ว่ามีเนื้อที่กว้างกว่าอารยธรรมในสมัยเดียวกัน

สิ่งที่สร้างความสนใจแก่ผู้พบเห็นเมื่อได้พบที่ตั้งของเมืองซึ่งได้แก่ Harappa หรือ Mohenjo-daro ในปากีสถาน หรือ Kalibangan, Lothar, หรือ Surkotada ในอินเดีย นั่นก็คือการวางผังเมือง (Town-planning) กล่าวคือ ถนนและตรอกจะตัดตรงไปตามแผนถนนใหญ่จะตัดตรงจากเหนือไปได้ และถนนที่มีลักษณะตัดผ่านและซอยจะอยู่ด้านขวาของถนนใหญ่ การที่จัดระเบียบเรื่องถนนดังกล่าวนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า คงจะมีองค์การเทศบาลที่เข้มแข็งที่คอยจัดระเบียบกิจกรรมต่าง ๆ และดูแลสวัสดิภาพของประชาชน

แต่ละเมืองนี้ล้อมอยู่ทางด้านตะวันตกสร้างด้วยดินสูงจากพื้น 40-50 ฟุต การก่อสร้างของทุกเมือง ส่วนใหญ่ใช้ออิฐเผา และเป็นแบบเดียวกันหมดย่อมแสดงให้เห็นว่า อาณาบริเวณนี้อุดมไปด้วยไม้ฟืน

บ้านที่ขุดค้นพบมีลักษณะ 2 ชั้น บางที่ก็ 3 ชั้น แบบบ้านก็คล้ายคลึงกัน กล่าวคือมี ห้องที่เปิดประตูไปสู่ลานบ้านตรงกลาง แต่จะเป็นกำแพงหันหน้าเข้าถนน แต่ละบ้านมีห้องน้ำ ซึ่งจะ มีท่อระบายน้ำเชื่อมโยงกับท่อระบายน้ำของเทศบาลที่วางอยู่ใต้ห้องถนน ซึ่งท่อระบายน้ำดังกล่าวจะมีช่องเป็นระยะ ๆ ไว้เพื่อสะดวกในการถ่ายหรือดักขยะมูลฝอย อย่างไรก็ตามบ้านมีหลายขนาดตามฐานะของประชาชนในสมัยนั้น

ที่เมืองโมเหินโจดาร์ และเมืองฮาร์ปปา มีศูนย์กลางสาธารณะขนาดใหญ่ มีการสร้างแบบเดียวกัน โดยมีช่องระบายลมใต้พื้นอันแสดงให้เห็นถึงการมีองค์การเทศบาล และมีการตรวจตราควบคุมถัดจากยุงข้าวเป็นสิ่งก่อสร้างคล้ายกับโรงทหารอาจจะเป็นที่พักของกรรมกร บางที่อาจจะเป็นที่พักของพวกทาส หรือไม่ก็เป็นที่พักของพวกทหาร นอกจากนี้ที่บริเวณฉางข้าวก็ยังพบดวงตราจำนวนมาก ซึ่งเทศบาลจะมีไว้เพื่ออำนวยความสะดวกในด้านการบริการสาธารณะ แต่ข้อสมมติฐานก็อาจเป็นไปได้ก็คือขนาดของยุงฉางนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงขนาดของการควบคุมและการเก็บภาษีของรัฐบาล

สิ่งก่อสร้างที่น่าสนใจที่สุดที่เมืองโมเห็นโจดาโร ก็คือสระขนาดใหญ่ ขนาดยาว 39 ฟุต กว้าง 23 ฟุต มียาชั้นกันน้ำรั่ว มีระบบการถ่ายน้ำเข้าและระบายน้ำออก รอบ ๆ สระมีห้องและห้องอาบน้ำสำหรับผู้ที่มาอาบน้ำ ช่าง ๆ มีสิ่งก่อสร้างยาวขนานไปตาม สระยาว 230 ฟุต กว้าง 78 ฟุต ซึ่งสิ่งก่อสร้างนี้อาจจะเป็นพระราชวังหรือไม้ก็ ที่ ฟ่านักของพวกเขาพระก็ได้

รัฐบาลจะมีรูปแบบประการใดก็ตามแต่ แต่เมืองบ้อมนี้ถือเป็นศูนย์กลาง สระใหญ่จะม้ายคล้ายคลึงกับอ่างที่ใช้ทำพิธีทางศาสนาของอินเดียสมัยกลางและสมัยใหม่ สระใหญ่แห่งนี้อาจจะใช้เพื่อจุดประสงค์ทางศาสนาเพื่อกระทำตนให้บริสุทธิ์ หากการตีความหมายนี้เป็นความจริง อำนาจทางการเมือง และอำนาจในทางศาสนา คงจะรวมอยู่ด้วยกันในอารยธรรมแห่งนี้ ดังที่ปรากฏอยู่ในอารยธรรมเมโสโปเตเมีย และอารยธรรม อียิปต์ อย่างไรก็ตาม ก็ไม่มีวัด หรืออารามที่จะเป็นอนุสรณ์สนับสนุนทัศนคติดังกล่าวนี้

สิ่งที่ค้นพบเป็นจำนวนมากมหาศาลคือดวงตรา ซึ่งทำจากหินที่มีเนื้ออ่อน ด้านหลังของดวงตรามีรูปซึ่งแสดงว่า ชาวสินธุคงจะใช้สวมรอบคอ บนดวงตราได้สลักรูปสัตว์ ชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงความจริง สัตว์เหล่านั้นได้แก่ ช้าง แรด เสือ กวาง จระเข้ และสัตว์ที่คุ้นเคยที่สุดคือ วัวตัวผู้ ข้อเท็จจริงก็คือว่า การที่รูปปั้นวัวตัวผู้จำนวนมากชี้ให้เห็นว่าอาจจะมีความสัมพันธ์กับศาสนา นอกจากนี้ การที่ไม่มียุทธศาสตร์เกี่ยวกับ วัวตัวเมีย ยิ่งเน้นความสำคัญของวัวตัวผู้ยิ่งขึ้น ในดวงตรายังมีตัวอักษรซึ่งยังไม่มีผู้ใด อ่านออก อย่างไรก็ตามตัวอักษรจำนวนน้อยนี้อาจจะเป็นชื่อ ตำแหน่ง หรือไม้ก็อาจจะ เป็นยันต์ทางศาสนาก็ได้ มีรูปสลักบนดวงตราดวงหนึ่งมีทั้งมนุษย์และสัตว์ อาจจะเป็น ต้นเท้าของพระคิระของศาสนาฮินดูก็ได้ เพราะภาพมนุษย์นั้นมีเขาและนั่งในท่าขัดสมาธิ นอกจากนี้ยังมีลักษณะที่เป็นเครื่องแสดงถึงเจ้าแม่ (Mother Goddess) เป็นจำนวนมาก ดังนั้น ศาสนาของชาวสินธุซึ่งเราสามารถพิจารณาได้จากสิ่งที่เหลืออยู่เหล่านี้เป็นศาสนา ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับปัญหาของความอุดมสมบูรณ์ และการสืบพันธุ์

งานฝีมือของชาวสินธุมีทั้งเครื่องปั้นดินเผา เหริยญโลหะ และรถลากที่มีล้อ ที่ทำด้วยวัสดุที่แข็งซึ่งยังคงใช้บรรทุกสินค้าจนปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ยังมีลูกเต๋าหลายแบบ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคนนิยมเล่นการพนันและความบันเทิง เช่นเดียวกับในสมัยต่อมา ในทางด้าน

ศิลปะ สิ่งที่ค้นพบสวยงามที่สุดคือรูปปั้นหญิงสาวในท่าร่ายรำเป็นทองสัมฤทธิ์ รูปปั้นมีลักษณะแบบบางเปลือย แต่มีสร้อยคอ และสร้อยข้อมือ ส่วนศีรษะซึ่งประดับอย่างงาม ส่วนนั้น มีลักษณะเป็นแบบออสโตร ลอยด์สมัยก่อน

เครื่องมือเครื่องใช้ตลอดจนอาวุธต่าง ๆ ที่ค้นพบได้สะท้อนให้เห็นถึงรสนิยมในด้านอนุรักษนิยมของสังคมแห่งนี้ แม้ว่าด้านเทคนิคจะไม่ต้องย และผลิตผลบางชนิดได้ถูกส่งออกไปขายเป็นสินค้าออกช่วงฝีมือของชาวสินธุก็ยังคงยึดมั่นในรูปแบบเก่า ยกตัวอย่างเช่น ขวาน (shaft-holeaxe) ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วเอเชียตะวันตกนั้นชาวสินธุก็มีได้เปลี่ยนแปลงเทคนิค ยังคงผลิตขวานที่มีลักษณะแบนและมีด้ามผูกติด ทำนองเดียวกันแม้ว่ามีดและปลายหอกจะทำให้มั่นคงแข็งแรงด้วยการใช้แกนกลางเข้าไปซึ่งลักษณะดังกล่าวได้ประดิษฐ์ใช้กันทั่วไปแล้วในที่อื่น ๆ แต่ชาวสินธุก็ยังคงใช้แผ่นมีดบาง ๆ ที่ดูไม่แข็งแรง ใช้จนกระทั่งถึงขั้นปลายของอารยธรรมสินธุ ในทางตรงข้าม สิ่งประดิษฐ์ที่ดูจะเด่นคือ เลื่อยที่มีฟันยื่นออกมา สิ่งประดิษฐ์ชิ้นดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจเป็นพิเศษในเรื่องงานที่เกี่ยวกับไม้ ซึ่งเป็นทักษะที่อินเดียมีชื่อเสียงในสมัยต่อมา

ทางด้านเศรษฐกิจ อารยธรรมสินธุก็เหมือนกับอารยธรรมแห่งอื่นทั่วโลก กล่าวคือ ทำการเกษตรกรรมซึ่งมีน้ำฝนชุ่มชื้นเพียงพอ เมื่อพิจารณาจากขนาดของประชากรและยังข้าวขนาดใหญ่แล้วคงจะมีระบบชลประทานขนาดใหญ่ พืชที่เพาะปลูกได้แก่ ข้าวสาลี ข้าวบาเลย์ และผักชนิดต่าง ๆ ส่วนพืชชนิดใหม่คือฝ้าย ฝ้ายและผ้าฝ้าย บางทีคงผลิตได้จำนวนมากและส่งเป็นสินค้าออก สัตว์ที่เลี้ยงได้แก่ วัว ควาย หมู และลา ส่วนเป็ด ไก่ ได้ชื่อเป็นสัตว์เลี้ยงชนิดแรกในบริเวณกลุ่มแม่น้ำสินธุ และไก่พันธุ์ ไช้ กลายเป็นสิ่งที่มีค่ามาก

อารยธรรมสินธุก็เหมือนกับอารยธรรมอื่น ๆ ที่ไม่สามารถเลี้ยงตนเองได้ แม้จะมีการทำกสิกรรมและเลี้ยงปศุสัตว์ก็ยังไม่เพียงพอ เศรษฐกิจยังต้องเสริมด้วยการค้าทางทะเลกับเมโสโปเตเมีย สินค้าที่ชาวสินธุต้องการคือทองคำ เงิน หินที่มีค่า และโดยเฉพาะทองแดงและดีบุก สิ่งเหล่านี้ต้องแลกเปลี่ยนจากการขายสินค้าจำพวกผลิตผลทางเกษตรและงานของช่างฝีมือที่เป็นส่วนเหลือ

1.3 สมัยพระเวท (The Vedic Age) ประมาณ 1800-900 ปีก่อนคริสตกาล)

สมัยนี้เป็นสมัยที่มีคัมภีร์พระเวท (Rigveda) ซึ่งให้รายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของพวกอารยันตลอดจนทัศนคติทางศาสนาของพวกอารยันที่เข้ามาในอินเดียในระยะต้น ๆ จากหลักฐานดังกล่าวนี้ทำให้ทราบสังคมของอารยันประกอบด้วยเผ่าต่าง ๆ ซึ่งมีความสนใจในเรื่องสงครามเป็นพิเศษ แม้ว่าในระยะต้นจะทำสงครามกับทาสยจนพ่ายแพ้ไปแล้ว ชาวอารยันยังมักทำสงครามในหมู่เดียวกันอีกด้วย ฉะนั้นระบบเผ่า (tribal system) จึงมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่สับสน เช่น บางเผ่าสูญหายไป และบางเผ่าปรากฏขึ้นมา และในขณะที่มีอีกหลายเผ่าที่เกิดมีการปะปนกันผู้ที่เป็นหัวหน้าเผ่าเรียกว่าราชาซึ่งคัดเลือกมาจากที่ประชุมของนักรบ โดยพิจารณาจากผู้ที่มีความสามารถและกล้าหาญในการสงคราม แม้ว่าตำแหน่งราชาจะมีการสืบทายาทกันก็ตาม ผู้ที่เป็นนักรบเป็นชั้นสูงจะออกไปทำสงครามโดยใช้ธนู ส่วนพวกคนสามัญจะทำหน้าที่เป็นทหารราบและถืออาวุธประเภทใดก็สุดแท้แต่จะหามาได้ ชั้นชั้นต่ำสุดของสังคมเป็นพวกทาสซึ่งส่วนใหญ่เป็นเชลยที่ไม่ใช่ชาวอารยัน สตรีในสมัยนี้เป็นผู้ที่ได้รับเกียรติยศและความเคารพ แม้ว่าจะเป็นรองต่อบุรุษในสังคมที่ยึดหลักทางฝ่ายบิดา เนื้อหาในบทสรรเสริญ (hymn) ที่แต่งสมัยหลังได้กล่าวว่า พวกพระผู้ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบต่อพิธีทางศาสนาได้ดัดแปลงพิธีให้สลับซับซ้อนขึ้น และได้พัฒนาตนเองจนเป็นที่ปรึกษาสำคัญของหัวหน้าเผ่า ในเวลาเดียวกันการแบ่งชั้นยังคงหลวมอยู่ การเคลื่อนย้ายจากชั้นหนึ่งไปอีกชั้นหนึ่งยังคงกระทำได้ง่าย

ประมาณ 2000 ปีก่อนคริสตกาล ประชาชนซึ่งเป็นพวกเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ ผู้พูดภาษาท้องถิ่นอินโดยุโรปได้พิชิตดินแดนรอบนอกของพรมแดนทางด้านเหนือและด้านตะวันออกของตะวันออกกลาง และได้ตั้งมั่นเป็นผู้ปกครองรายเล็ก ๆ ในระยะแรกก็ตั้งมั่นในระยะสั้น จนกระทั่งค่อย ๆ เข้าพิชิตอย่างถาวร ในบรรดากลุ่มคนเหล่านี้มีกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า อารยะ (Arya) (ภาษาอังกฤษเรียกว่าอารยัน) มีความหมายว่า "สังคญาติ" (Kinsmen) พวกอารยะเหมือนกับพวกพ้องของตนกล่าวคือได้หยุดเสียระยะหนึ่งในอิหร่านตะวันออกก่อนที่จะเข้าไปยังทุ่งหญ้าในหุบเขาของ Afghanistan เป็นธรรมดาที่การรุกรานของผู้บุกรุกได้ทำให้หมู่บ้านที่อยู่ทางพรมแดนตะวันตกของ

อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุเกิดความสับสนอลหม่าน บางทีอาจจะเป็นระยะ ภายหลัง 2000 ปีก่อนคริสตกาล มีหมู่บ้านแห่งหนึ่งถูกไฟไหม้และถูกครอบครองโดยชาวอารยัน ที่มีความเจริญต่อยกกว่า

ในขณะที่สัญลักษณ์แห่งความยุ่งยากและความหวาดกลัวได้ปรากฏขึ้นแก่ เมืองสินธุ เมืองสินธุได้ประสบความยุ่งยากจากความเสียหาย และความหายนะจากน้ำท่วม เป็นเวลาหลายครั้งหลายหน แต่ทุกครั้งเมืองได้รับการทะนุบำรุงขึ้นใหม่ และยังคง ใช้แปลนเดิม เห็นได้ชัดทีเดียวว่า สังคมที่มีความจำเป็นจะต้องเปิดนั้นบัดนี้ได้ยอมรับ ผู้ลี้ภัยซึ่งนิยมความสะอาดกลบสลายสังเกตจากการแบ่งจำนวนห้องออกไปและจากการสร้าง ที่พักที่มีคุณภาพต่ำ การก่อสร้างก็รุกเข้าไปถึงถนนซึ่งชี้ให้เห็นถึงความกดดันของจำนวน ประชากรและความต้องการรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้มาอยู่ใหม่ที่มีระเบียบวินัย ที่ต่อยกกว่า ลักษณะช่วยขามที่เป็นแบบต่างชาติที่ใช้ในหมู่บ้านจนถึงทางตะวันตกได้เป็น เครื่องสนับสนุนในเรื่องจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นพวกลี้ภัยที่มาจากนอกเขต อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ ภายในเขตลุ่มแม่น้ำสินธุความกลัวภัยจากการบุกรุกกระตุ้นให้ ชาวนาพากันละทิ้งหมู่บ้านที่ไม่มีการคุ้มกันเข้าไปหาความปลอดภัยในเขตเมืองกัน เป็น เหตุให้ขาดผลผลิตทางเกษตรกรรมและยังเพิ่มปัญหาใหม่คือ ในเขตเมืองมีประชากรล้นหลาม นอกจากนั้นการที่ชาวนาที่หนีไปนั้นได้ละเลยการสร้างเขื่อนและคลอง จึงทำให้เกิดความ เสียหายขึ้นในระหว่างที่เกิดน้ำท่วมประจำปี และผลที่ตามมาคือเกิดทุพภิกขภัยและ โรคระบาดขึ้นในเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเศรษฐกิจของลุ่มแม่น้ำสินธุได้รับการกระทบ กระเทือนอย่างหนัก

ในเวลาเดียวกัน เมืองได้รับการสร้างสิ่งป้องกันเข้มแข็งขึ้น แต่ป้อม ค่ายที่ สร้างขึ้นอันมีขนาดใหญ่นี้ดูจะสร้างเกินความจำเป็นที่จะใช้ป้องกันผู้บุกรุก ได้ปรากฏชัดเจน ว่าไม่เคยมีความพยายามใด ๆ ที่จะเสริมสร้างให้เมืองแข็งแรง บางทีผู้ปกครองคงหวาด กลัวภัยอันเกิดจากความไม่พอใจของชาวเมืองที่อยู่ตอนล่างก็ได้

ประจักษ์พยานที่แสดงให้เห็นถึงความรุนแรงปรากฏขึ้นที่ Mohenjo-daro คือ การพบกระดูกโครงกระดูกมากมายและ ซากศพอยู่ในท่าที่กำลังจะหนีภัย การที่ไม่สามารถ กลบเกลื่อนศพผู้ถูกฆ่าตายเป็นการพิสูจนให้เห็นว่า ความหายนะครั้งนี้เกิดจากการบุกรุก

ของชาวต่างชาติ และชาวอารยันก็คงเป็นผู้ปฏิบัติการณ์ ในยุคเวท เทพเจ้าแห่งสงครามของชาวอารยันได้รับฉายาว่า “ผู้ทำลายป้อม” เสียด้วย คงเป็นผู้ทำลายป้อมของเมืองสินธุ นั่นเอง

ในขณะที่เดียวกันได้มีสิ่งเกิดขึ้นกับชาวสินธุคืออารยธรรมกำลังถูกทำลายแต่อารยธรรมมิได้ถูกทำลายชั่วในเวลาสั้นเดียว แม้แต่ในยุคเวทยังกล่าวว่าการต่อสู้กินเวลายาวนานอาจเป็นเวลาถึงหลายศตวรรษ ชาวสินธุหลายคนถูกจับได้และถูกปฏิบัติเยี่ยงทาส แต่ก็มีหลายคนสามารถหลบหนีไปได้ ที่ใกล้ ๆ กับเดลีซึ่งมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่คล้ายคลึงกันกับสินธุได้เปิดโอกาสให้มีการอพยพเข้าไปอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคา ในด้านตะวันออกเฉียงใต้รอบ ๆ อ่าว Cambay และบริเวณปากแม่น้ำ Narbada และ Tapti ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับเมืองของสินธุยังคงรุ่งเรืองอยู่ เพราะผู้บุกรุกเข้าไปถึงอย่างไรก็ตามในบริเวณดังกล่าวนี้ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของตนกลายเป็นทายาทผู้รับวัฒนธรรมของชาวสินธุ เมื่อประมาณ 1000 ปีก่อนคริสตกาล โดยไม่มีการบุกรุกที่ร้ายแรงแต่อย่างใด จะเห็นได้ว่า อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุยังไม่สูญหายไป ดังเช่นที่บังเกิดขึ้นในทางตอนเหนือมันเพียงแต่ค่อย ๆ จางไปช้า ๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าสนใจพอ ๆ กับความลดน้อยของอารยธรรมดังกล่าวก็คือการพังพินาศของเมืองสำคัญ 2 เมือง ซึ่งเป็นการทำลายหัวใจของอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุทีเดียวในระยะนี้ระบอบวรรณะยังไม่ได้มีการแบ่งกันอย่างตายตัวแต่ได้มีการห้ามมีความสัมพันธ์กับชาวพื้นเมืองที่ถูกพิชิต ทั้งนี้ เพราะต้องการรักษาความบริสุทธิ์ของเชื้อชาติ ส่วนพวกพระเป็นผู้ที่ทำตนเป็นอภิสิทธิ์ชนได้ แยกประชาชนออกเป็น 4 ชั้นคือพระ (พราหมณ์) นักรบ (กษัตริย์) ชาวนา กสิกร (ไวศย) และ ทาส (ศูทร)

การที่พวกอารยันได้บรรยายเกี่ยวกับศัตรูสำคัญของเขา ทำให้เราเห็นภาพของชาวสินธุและการดำรงชีวิตของเขา ลักษณะของชาวสินธุร่างเตี้ย ริมฝีปากหนา จมูกแบน แต่เป็นคนมีงมี ดำรงชีวิตอยู่อย่างหุงหาอาหารเพียงภายในสถานที่ที่มีป้อมคุ้มกันอย่างแข็งแรง แม้ชาวสินธุจะมีความชำนาญในเรือเวทย์มนต์คาถาแต่พระอินทร์เทพแห่งสงครามก็สามารถนำประชาชนของพระองค์ (อารยัน) เข้าทำลายล้างป้อมของชาวสินธุได้สำเร็จ

แม้ว่าชาวอารยันจะถูกเหยียดหยามชาวสินธุ แต่ก็ยังมีการปะปนกันระหว่างชาวอารยันและชาวสินธุซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ได้มีชาวอารยันชายหลายคนแต่งงานอยู่กับทาสหญิงชาวสินธุ

การจัดระเบียบสังคมของอารยันสร้างขึ้นจากหน่วยครอบครัว ซึ่งมีบิดาเป็น
ผู้มีอำนาจเด็ดขาดเพียงผู้เดียว ประเพณีของครอบครัวมีศูนย์กลางอยู่ที่กองไฟซึ่งทั้งบิดา
และมารดาจะต้องทำพิธีสวดและทำเครื่องเซ่นเป็นประจำทุกวัน ครอบครัวที่เป็นญาติ
กันก็รวมตัวกันเป็นสกุลเดียวกัน (clan) ภายหลังจากที่ได้ตั้งหลักแหล่งเรียบร้อยแล้วก็ได้
ชื่อว่า “หมู่บ้าน” หลาย ๆ สกุลรวมกันเป็นเผ่าหนึ่ง

แม้ว่าจะมีการทำกิจกรรมกัน แต่ในฤกษ์เวลาไม่ค่อยจะกล่าวถึง และมักกล่าวถึง
อาชีพที่สำคัญของชาวอารยันคือ การทำปศุสัตว์ ในความเป็นจริง วัวมีบทบาทสำคัญใน
การดำรงชีวิตของชาวอารยันโดยใช้วัวเป็นหน่วยวัดความมั่งมี อย่างไรก็ตาม แม้วัวยังไม่
เป็นสัตว์ที่ศักดิ์สิทธิ์ ชาวอารยันนิยมงานเลี้ยงมากมีการจัดงานเลี้ยงบ่อย ๆ ไม่ว่าจะ
งานเลี้ยงในพิธีทางศาสนาหรือไม่ แต่จะเป็นโอกาสให้ชาวอารยันได้มีเสรีภาพและได้ดื่ม
ของมีนเมา ในงานเลี้ยงจะมีดนตรีและเต้นรำประกอบ เครื่องดนตรีเล่นเป็นจำพวกขลุ่ย
เครื่องดีดคล้ายน้ำเต้า (lute) พิณ พร้อมกับฉิ่ง ฉาบ และกลองเพลงที่ร้องเป็นเพลง
สรรเสริญวีรกรรมของวีรบุรุษ และมีการร้องรำทำเพลงกับหญิงเต้นรำ นอกจากนี้
ชาวอารยันซึ่งก็เหมือนกับชาวอินเดียทั้งหมดทั้งในสมัยก่อนและปัจจุบัน คือติดการพนัน

ทักษะสำคัญของชาวอารยันได้กล่าวไว้ในฤกษ์เวลาเช่นกัน โดยเฉพาะช่างฝีมือ
ที่ประดิษฐ์อาวุธสงครามได้รับการยกย่องอย่างสูง ชาวอารยันได้ชื่อว่าเป็นพวกที่มีเทคนิค
ในการรบพุ่งสูง อาวุธที่ชาวอารยันใช้ได้แก่ขวาน (shaft-hole axes) ดาบและหอกที่มีใบมีด
ตรงกลางที่แข็งแรง ส่วนอาวุธประเภทอื่น ๆ ก็ล้วนแล้วแต่มีประสิทธิภาพสูงเหนือกว่า
ของชาวสินธุทั้งสิ้น นักรบชาวอารยันมีความเชี่ยวชาญและหิยมโหดมาก โดยมีธนูที่
ประดิษฐ์พิถีพิถันเป็นอาวุธ ช่างไม้และช่างทำรถม้าสามารถประดิษฐ์รถม้าที่มีน้ำหนัก
เบาและสามารถเคลื่อนไหวได้รวดเร็วกว่ารถของชาวสินธุที่หนัก แม้ว่าเหล็กซึ่งเป็นโลหะ
ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในเอเชียตะวันตกกลับหายากในอินเดีย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอินเดีย
ไม่ได้ติดต่อกับชาติอื่น อยู่โดดเดี่ยวจนกระทั่งถึงคราวที่เปอร์เซียได้แผ่อำนาจมาในตอน
ปลายศตวรรษที่ 6 จึงได้ใช้เหล็กกันอย่างแพร่หลาย

ฤกษ์เวลา ซึ่งเป็นการรวมผลงานด้านศักดิ์สิทธิ์ โดยพราหมณ์มีเรื่องราวเกี่ยวกับ
ศาสนาของอารยันมากกว่าที่จะเกี่ยวข้องกับชีวิตทางการเมืองและสังคม ส่วนในสามเวท
และยชุรเวทกลับให้ความสำคัญกับศาสนาที่มีเพิ่มพลเพิ่มขึ้นโดยพราหมณ์เป็นผู้กำหนด

พิธีกรรมให้สลับซับซ้อนซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นจะต้องใช้เวลาศึกษาตลอดชีวิตทีเดียว ส่วนอาถรรพเวทก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนา กิจของมวลชนซึ่งได้รวมเอาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เป็นของอารยันไว้เป็นจำนวนมาก พราหมณ์แต่ดั้งเดิมระหว่าง 900 และ 600 ปีก่อนคริสตกาล เป็นร้อยแก้วเป็นการวิพากษ์วิจารณ์พระเวท โดยพยายามที่จะอธิบายและพิจารณาศาสนาที่จะต้องกระทำพิธีกรรมเมื่อมีการแต่งเติมมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งทำให้มีข้อกังขาในความมีอำนาจสูงของพวกพราหมณ์

หัวใจสำคัญของศาสนาพระเวท (vedic religion) คือการทำพิธีบูชาัญญเพื่อทำให้พระเจ้าพอใจ การทำพิธีแบบธรรมดาคือ นำของสังเวทมาไว้ในกองไฟ ซึ่งถือเป็นไฟศักดิ์สิทธิ์ เป็ไฟที่บูชาพระอัคนี ผู้ซึ่งจะนำของสังเวทนี้ส่งต่อไปยังพระเจ้าในสวรรค์ ในขั้นต้นการประกอบพิธีเป็นแบบพื้น ๆ ซึ่งชาวอารยันคนใดก็สามารถกระทำได้ และพระเจ้าส่วนมากก็จะเป็นผู้ที่มิโอ้อวมาริเมตตากรุณา และให้ความร่วมมือที่จะช่วยเหลือประชาชนของพระองค์ให้สมประสงค์ อย่างไรก็ตามการประกอบพิธีบูชาัญญหากกระทำผิดพลาดและสร้างความไม่พอใจให้แก่พระเจ้า พระเจ้าก็จะลงโทษผู้กระทำนั้น

พระเจ้าของอารยันมีลักษณะคล้ายคลึงกับพระเจ้าของชาวอินโดยุโรป เช่น Dyaus-piter ซึ่งเป็นบิดาของพระเจ้า ซึ่งก็เหมือนกับเทพเจ้า Zeus ของกรีก และ Jupiter ของโรมัน แต่ในสมัยพระเวท (Vedic times) ความสำคัญของพระองค์เป็นรองไป พระเจ้าที่สำคัญที่สุดในสมัยพระเวทคือพระอินทร์ ผู้เป็นเทพแห่งพายุและสงคราม มีอาวุธประจำพระองค์คือ ฟ้าผ่า นักรบชาวอารยันให้ภาพพระอินทร์เป็นเทพที่มีน้ำใจ ที่แข็งแรง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเทพที่โปรดปรานงานเลี้ยงและการดื่มน้ำใส่มซึ่งได้มาจากต้นไม้บางชนิดที่ขึ้นบนเขตกูเขาได้นำมาประกอบพิธีเพื่อให้พระเจ้าและพวกพ้องดื่ม มีผลทำให้เกิดมีเมฆและเกิดภาพลวง น้ำใส่มที่ศักดิ์สิทธิ์ยังใช้บูชาัญญพระเจ้าองค์อื่น ๆ ได้อีกด้วย และดื่มเพื่อทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพลังทางธรรมชาติ ถ้าไม่ดื่มน้ำใส่มนี้จะเกิดความกลัวในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

มีเทพเจ้าอีกองค์หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับพระอินทร์คือ พระวิศณุ กล่าวกันว่าพระองค์สามารถเดินข้ามโลกเพียงสามก้าวเท่านั้น พระองค์เป็นเทพเจ้าที่มีบทบาทสำคัญในลัทธิฮินดูสมัยต่อมา นอกจากนี้ก็มีเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับชนชาติอื่น ๆ อีก เช่น พระวรุณ และพระรุทรา (Rudra)

พระวรุณเป็นเทพที่มีความสำคัญเป็นลำดับสองรองจากพระอินทร์เป็นเจ้านาย และเป็นผู้ดูแลรักษาระเบียบของจักรวาล เช่น เป็นผู้ส่งโทษมนุษย์ผู้กระทำความผิด ไม่เหมือนกับพระอินทร์ พระองค์จะประทับอยู่ในสวรรค์และคอยรับรายงานความประพฤติชั่วของมนุษย์จากสายลับของพระองค์ ฉะนั้น จึงเป็นเทพที่รอบรู้ทุกประการ และสิ่งสถิตย์อยู่ในทุกหนทุกแห่ง ผู้ซึ่งมนุษย์เฝ้าใกล้แล้วจะต้องเกิดความกลัวและสั่นสะเทือน การทำพิธีบูชาัญญแต่เพียงประการเดียวยังไม่อาจจะมั่นใจได้ว่า จะเป็นการสร้างความพอพระทัยให้พระองค์ สิ่งสำคัญคือผู้ทำบาปจะต้องทรมานตนเองเพื่อชำระบาป นอกจากการบูชาัญญและบำเพ็ญทรมานตนแล้วจะต้องงดเว้นจากการพูดเท็จ การเป็นศัตรู การทำลายมิตรภาพ และการทำผิดศีลธรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกิดจากความโกรธ ที่เกิดจากแอลกอฮอล์ หรือการพนัน พระองค์จะเป็นผู้นำโรคภัยไข้เจ็บมาสู่ผู้ทำบาปและแม้แต่บาปของบิดาก็จะตกแก่เขาด้วย

พระเจ้าผู้แมนธนูคือ พระวรุณ แม้พระองค์จะมีได้เป็นเทพผู้มีคุณธรรม แต่เมื่อทรงแผลงธนูไปในที่ใดแล้ว ณ ที่นั้นจะต้องเกิดโรคระบาดและความหายนะ ฉะนั้น พระองค์จึงเป็นเทพที่น่ากลัว และผู้สวดอ้อนวอนจะต้องเผาลูกศรทุกแห่ง อย่างไรก็ตามพระองค์ก็มีส่วนดีเพราะทรงปกป้องรักษาต้นไม้ซึ่งจะใช้เป็นยา จึงกล่าวได้ว่าเป็นเทพแห่งพละนามัย

ในตอนปลายของสมัยพระเวท พราหมณ์ทำให้ผู้ที่นับถือส่วนมากมั่นใจว่าการคงอยู่ของจักรวาลนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการประกอบพิธีกรรมบูชาัญญที่พวกพราหมณ์เป็นผู้กระทำและกำหนด หากปราศจากพราหมณ์และพิธีกรรมแล้ว จะก่อให้เกิดความหายนะ และภัยพิบัติในขณะเดียวกันได้เกิดวิวัฒนาการด้านความคิด เพื่อแสวงหาคำตอบซึ่งปรากฏอยู่ในบทที่ 1 ในบทการสร้างโลกในฤคเวท

“ในเบื้องต้นนั้น ไม่มีทั้งสัจ และอสัจ
ไม่มีอากาศ ไม่มีท้องฟ้า ณ ที่ไกลออกไป
อะไรเล่าถูกปกปิดไว้? ณ ที่ใด ในความพิทักษ์ของใคร?
มีแต่น้ำลึกที่ไม่อาจหยั่งถึงได้กระนั้นหรือ?

“ไม่มีทั้งความตาย และ ชีวิต
ไม่มีทั้งรัตติกาล และ ทิววัน
“สิ่ง” เดียวเท่านั้นมีอยู่
“สิ่ง” นี้มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง”

“มีแต่ความมืดแผ่ปกคลุมทั่วไปหมด
ไม่มีแม้แต่สัญญาลักษณ์ หรือ เครื่องหมายใด ๆ
ด้วยพลังความร้อน “สิ่ง” นั้นก็ปรากฏขึ้น
ปราชญ์ทั้งหลายได้ค้นหา
และได้พบความมีอยู่ (สัต) ในสิ่งที่ไม่มีอยู่ (อสัต)”

อย่างไรก็ตามบทสวดดังกล่าวนี้ได้เปิดโอกาสให้มีการไตร่ตรองและเป็นแรงบันดาลใจให้แสวงหาคำตอบอันสมบูรณ์ ซึ่งแสดงลักษณะแนวคิดของอริญกะ และอุปนิษัต และแก่น และความคิดทางภูมิปัญญาของอินเดียในสมัยต่อมา อย่างไรก็ตามการสร้างพื้นฐานสำหรับปัญหานี้ คือการพัฒนาทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจภายหลังปี 900 ก่อนคริสตกาล

1.4 การกำเนิดอารยธรรมอินโด-อารยัน (The Rise of Indo-Aryan Civilization ประมาณ 900-500 ปีก่อนคริสตกาล)

ในระยนี้อารยันได้ขยายอำนาจเข้าไปในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคา และขยายไปจนถึงฝั่งทางเหนือของดินดอนสามเหลี่ยมในเบงกอล ทั้งนี้ภายใต้ผู้นำที่กล้าหาญ การที่ภูมิประเทศเป็นป่า จึงทำให้อารยันต้องหันมารวมมือกันและให้ความสำคัญแก่ผู้นำมากขึ้นกว่าสมัยที่ยังเป็นเผ่าเล็ก ๆ ฐานะของผู้ปกครองเริ่มมีอำนาจเด็ดขาด ส่วนพราหมณ์ก็ได้รับการอุปถัมภ์จากผู้เป็นประมุข พราหมณ์ก็จะตอบแทนด้วยการสร้างเกียรติยศและอำนาจให้กับผู้ปกครอง อัครเมธเป็นม้าบุชายัญซึ่งพัฒนาขึ้นมาเพื่อขยายอำนาจด้วยวิธีการของผู้นำปกครอง มันจะถูกปล่อยให้ท่องเที่ยวไปเป็นเวลาหนึ่งปี และมีกองทัพของกษัตริย์ติดตามไป เมื่อไรก็ตามที่มันตัวนี้เหยียบเข้าไปในเขตแดนของกษัตริย์องค์ใด กษัตริย์องค์นั้นจะต้องเลือกที่จะยอมอยู่ใต้อำนาจของกษัตริย์ผู้เป็นเจ้าของม้าหรือจะทำสงคราม นอกจากนี้ก็ยังมีพิธีอื่น ๆ อีกที่จะทำให้อารยันมีอำนาจ ซึ่งกำหนดโดยพราหมณ์

ด้วยวิธีดังกล่าวนี้ทำให้ฐานะของษัตริย์และพราหมณ์จึงต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สภาพของเผ่าก็หายไปเพราะความสัมพันธ์อันใกล้ชิดดังกล่าวนี้เด่นขึ้นมาและสภาพภูมิศาสตร์ทำให้เกิดการแบ่งแยกทางการเมือง ในท้องถิ่นที่อยู่รอบนอกมีเผ่าเล็ก ๆ ซึ่งคงไม่ใช่พวกอารยันได้ก่อตัวขึ้นและคงอยู่เป็นเวลาหลายศตวรรษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณเชิงเขาหิมาลัย

ในขณะเดียวกัน การถางป่าเพื่อทำการเพาะปลูกได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญ มีนิทานเรื่องหนึ่งใน พราหมณะได้กล่าวถึงการใช้ไฟ โดยได้รับคำสอนจากพระอัคนีเทพเจ้าแห่งไฟ เพื่อให้ป่าโล่งเตียน นิทานเรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความก้าวหน้าของอารยันที่ขยายไปทางตะวันออกและวิธีที่จะเอาชนะป่า ฉะนั้น เพื่อใช้ประโยชน์ของพื้นที่ที่มีลักษณะ ภูมิประเทศเช่นนั้น จึงให้ความสำคัญกับการเกษตรกรรม การปกครองขยายออกไปมีการตั้งเมืองและนครขึ้น การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเผ่าเป็นสังคมที่มีเขตแดน (territorial society) ได้ทำลายองค์การของเผ่า การที่ความรู้สึกของการร่วมกันของเผ่าและความเป็นญาติได้สูญสลายไปทำให้เสริมสร้างความเป็นปัจเจกของตนเองและของรัฐบาลกลาง ความรู้สึกที่ตามมา ซึ่งเป็นความรู้สึกของความไม่ปลอดภัย กระตุ้นให้เกิดมีลัทธิพรหมจรรย์ (asceticism) และลัทธิมองโลกในแง่ร้าย ซึ่งได้เกิดควบคู่ไปกับความก้าวหน้าของอารยธรรม เนื่องจากมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นจึงกระตุ้นให้มีการก่อรูปหน่วยทางการเมืองที่ใหญ่กว่าภายใต้การปกครองที่มีอำนาจเด็ดขาด จึงทำให้เพิ่มช่องว่างระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครองซึ่งช่องว่างดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจ

คุณลักษณะเด่นของแนวความคิดใหม่ก็คือ ลัทธิปัจเจกบุคคล (มีศูนย์รวมที่ตนเอง) ในทางศาสนา (religious individualism) เพราะการปกครองของพราหมณ์โดยเน้นพิธีกรรมไม่สามารถสร้างความพอใจได้อีกต่อไป การไม่หาความรู้ทางลัทธิลึกลับหรือรหস্যาน (mystic knowledge) และความรู้แจ้งที่มีอยู่นอกเหนือการบูชาัญแก่พระเจ้าต่าง ๆ ได้แสดงถึงทัศนะที่ทันสมัยกว่าที่ใหม่กว่าในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตในโลกนี้ และชีวิตภายหลังจากตาย ไม่มีข้อสงสัยเลยว่า คำสอนที่ไม่ใช่เป็นของชาวอารยันได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างมาก ในคำสอนเหล่านี้ก็ได้แก่ สังสาระ คือการเวียนว่ายตายเกิดของวิญญาณ และสัมพันธ์กับเรื่องกรรม ซึ่งการทำดีและเลวของชีวิตนี้จะกำหนดฐานะในชาติหน้า แม้ว่า

ที่มาของคำสอนทั้งสองยังไม่ชัดเจนนัก แต่คำสอนทั้งสองก็พัฒนามาเต็มทีและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในตอนปลายของสมัยนี้ ชีวิตของสัตว์ทั้งปวงในแมลงบางชนิด หรือแม้แต่พืชก็ล้วนแล้วแต่อยู่ในขบวนการที่เป็นไปโดยไม่ขาดสาย ที่เรียกว่า “วงล้อชีวิต” แม้แต่พระเจ้าก็อยู่ในขบวนการดังกล่าวนี้

สำหรับคนทั่ว ๆ ไปแล้ว แนวความคิดดังกล่าวจะไม่ดึงดูดใจก็ไม่ใช่ ถ้าหากชาติก่อนทำชั่วไว้มากชีวิตนี้ก็จะลำบาก ในทฤษฎีกรรมได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ว่าจะให้ชีวิตที่ดีแก่ผู้ประพฤติดี แต่บางคนพบว่าทัศนะที่ตองเกิดแล้วเกิดอีก เป็นสิ่งที่น่าสะพึงกลัว นักพรต (ascetic) จึงอุทิศเวลาค้นหาความลับที่จะช่วยปลดปล่อยมนุษย์ให้พ้นจากวงจรการเกิดการตายที่ไม่รู้จักจบสิ้น ส่วนเป้าหมายที่พรหมณ์สั่งให้ประกอบพิธีบูชาญันนั้น ไม่สามารถจะช่วยให้

หนังสือ “อรัญกะ” เป็นหนังสือคำสอนของพวกนักพรตผู้ซึ่งเข้าไปนั่งวิปัสสนาในป่า ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่มีอันตรายตามทัศนคติของชาวอารยัน ในขณะที่นักพรตยังคงยอมรับความจำเป็นของการประกอบพิธีบูชาญันของพรหมณ์พวกนักพรตได้แสวงหาคำตอบเพื่ออธิบายความหมายอันเป็นสัญลักษณ์ของพิธีนั้น และสำหรับพวกเขาความหมายดังกล่าวนี้มีความสำคัญยิ่งกว่าการกระทำพิธีบูชาญันเสียอีก

คัมภีร์อุปนิษัท ยังคงยอมรับการมีพระเจ้า แต่แสวงหาความจริงที่ยิ่งใหญ่ และมีความหมายกว้างขวาง ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีอยู่ในตัวเองแล้ว ถ้าเขาสามารถเขาก็จะค้นพบแนวความคิดดังกล่าวนี้คืออาดมัน (microcosmic self) ซึ่งเป็นส่วนย่อยที่มีในแต่ละบุคคล นับเป็นส่วนหนึ่งแห่งความจริงสากลคือ พรหมณ์ อาตมัน และพรหมณ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นอมตะเที่ยงแท้ถาวรสำหรับผู้ซึ่งให้ความสำคัญแต่ในเรื่องพิธีบูชาญัน และการสะสมบุญทางโลก จะไม่เข้าใจความจริงอันสูงส่ง และความจริงอันเป็นของสากลกว่า นั่นคือความจริงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ผลต่อมาก็คือพวกเขาจะต้องเกิดแล้วเกิดอีก ไม่สามารถจะหลีกหนีไปจากชีวิตเป็นมายาซึ่งมีทั้งความทุกข์และกิเลสตัณหานานัปการในทางตรงกันข้าม ผู้ที่เข้าป่าเพื่อบำเพ็ญตบะในป่าพร้อมกับหัวใจที่เปี่ยมไปด้วยความอดทน และมีความศรัทธาในพรหมณ์ จะพบแต่ความสงบทางจิตใจที่ล้ำลึกและพบวิญญาณอมตะ (อาดมัน) ที่ทำลายไม่ได้ และบรรลุถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพรหมณ์ นักศึกษาที่ต้องการแสวงหาความรู้ในเรื่องนี้จะต้องเสาะหาครูผู้ซึ่งมีความรอบรู้ในพระเวท ผู้ซึ่ง

ยอมรับว่าการบูชาญันนั้นยังไม่เป็นสิ่งเพียงพอ และเป็นผู้ที่รู้จักพรหมัน ถ้าหากนักศึกษา ได้รับความสงบทางจิตใจได้ และเข้าหาครูด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตนแล้ว ครูจะเผย ความรู้เกี่ยวกับพรหมวิทยาโดยอาศัยความรู้นี้ นักศึกษาจะเข้าใจความจริงแท้เพียงประการ เดียวคือวิญญานอันอมตะไม่ดับสูญ (อาตมัน)

มีข้อความการสนทนาระหว่างบิดาและ บุตรซึ่งชี้ให้เห็นและ อธิบายตัวอย่าง ของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสาระของอาตมันและ ความจริงสากล บิดาเริ่มขึ้นด้วย การอธิบายแก่บุตรว่า ในตอนปฐมกาล มีเพียงสิ่งเดียวที่ไม่มีสิ่งที่สอง บางคนประกาศว่า ในตอนปฐมกาล ามือสัด (nonbeing) ที่ไม่แบ่งแยกซึ่งเป็นผู้สร้างสัด (being) แต่บิดาถามว่า สัดจะเกิดมาจากอสัดได้อย่างไร การถกเถียงเช่นนั้นไม่มีเหตุผล ผู้เป็นบิดาจึงขอร้องให้ บุตรนำเกลือใส่ลงในแก้วน้ำ เข้าวันรุ่งขึ้นก็ถามหาเกลือ แต่มันละลายปนกับน้ำแล้ว ดังนั้น เขาจึงได้สอนบุตรให้จิบน้ำจากส่วนต่าง ๆ ของแก้วแล้วให้บอกรสของมันซึ่งรสเค็ม บิดาบอกกับบุตรว่า เกลือแม้จะมองไม่เห็น คงอยู่ในน้ำนั่นเอง และเหมือนกับสัด แม้ จะไม่ทำตามประสาทสัมผัส มันแทรกซึมอยู่ในโลก ในความเป็นจริง โลกนี้ทั้งหมด มีแก่นแท้คืออาตมัน นั่นคือความจริง

เป้าหมายของนักพรต (mystic) คือการหลุดพ้น (โมกษะ) จากห่วงโซ่แห่ง โลภียวัตถุคือวงล้อชีวิต การหลุดพ้นจะบรรลุได้ก็ต่อเมื่อรู้จักบำเพ็ญตบะทรมาณตน การ ศึกษาเล่าเรียนและการนั่งสมาธิที่จะนำไปสู่การรู้แจ้งเห็นจริงแห่งตน ว่าอาตมันภายใน และความจริงอันสูงสุดเป็นสิ่งเดียวกันและเหมือนกันทั้งปัจจุบันและตลอดไป การรู้แจ้ง เห็นจริงดังกล่าวนี้จะทำให้การเวียนว่ายตายเกิดที่ไม่รู้จักจบสิ้นต้องสิ้นสุดลง โดยการ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของอาตมันกับความจริงอันนิรันดร์ ความกังวลต่อสิ่งที่เปลี่ยนแปลง และสิ่งที่ไม่แท้ก็จะพบจุดจบด้วย หนทางที่จะไปสู่เป้าหมายนี้คือการลดความผูกพันกับ วัตถุในชีวิตนี้ด้วยการมีชีวิตอยู่อย่างนักพรต ซึ่งแม้แต่ชีวิตหรือความตายก็ไม่สำคัญ ความ จำเป็นในการลดความผูกพันต่อโลกนี้ทำให้เกิดมีการปฏิบัติที่มีระบบขึ้นเรียกว่าโยคะ (yoga)

แม้ว่าคัมภีร์ อุปนิษัทจะสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานกันของคำสอนที่ ไม่ได้เป็นของชาวอารยันโดยเฉพาะได้เปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ทางภูมิปัญญาและเน้นถึง ความสำคัญของศาสนาพระเวทซึ่งนักพรตส่วนใหญ่ก็เป็นพวกพราหมณ์ผู้ซึ่งถือว่าคำสอน ของพวกตนเป็นสิ่งที่สืบทอดมาและบรรลุถึงจุดสูงสุดของคำสอนที่มีอย่างไม่ชัดเจนใน

พระเวท อุปนิษัตแต่ละฉบับเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับพระเวทและบทสรุปทั้งมวลเป็นความสมบูรณ์ หรือเป็นจุดหมายปลายทางของพระเวท เวทานตะ

เนื่องจากพวกพราหมณ์ได้ยอมรับความสำคัญและความแพร่หลายในเรื่องการพินนาทางคำสอนลึกลับ (รหัสยาน) พวกพราหมณ์ต่อมาจึงได้ทำให้ศาสนาของอินเดียมีลักษณะยึดหยุ่น ใจกว้าง และเป็นที่น่าสนใจ โดยเอาลัทธิทรมานตน (astecism) เข้าไปไว้ใน 2 ชั้นสุดท้ายของชีวิต โดยเริ่มแรกพราหมณ์หนุ่มจะต้องปวารณาตัวเป็นสวากและนักศึกษาต่อครู และศึกษาพระเวทเป็นเวลา 10-20 ปี ชั้นที่สองสมรส สร้างครอบครัว ชั้นที่สามต้องปลีกตัวจากกิจการทางโลกและเตรียมตัวไปสู่ชั้นที่ 4 คือ การแสวงหาความจริงแท้แบบนักพรต การปฏิบัติดังกล่าวยังคงมีอิทธิพลอยู่จนกระทั่งบัดนี้

ความก้าวหน้าในเรื่องลัทธิลึกลับหรือรหัสยาน (mysticism) ทำให้ค่านิยมทางศาสนาต้องเปลี่ยนแปลงไป เช่น การประกอบพิธีบูชาซึ่งเคยยกย่องให้มีความสำคัญทางจิตใจโดยพวกพราหมณ์ไปยังจุดซึ่งการประกอบพิธีนั้นจะทำให้เกิดมีความเป็นระเบียบในจักรวาล แต่ขณะนี้ได้ลดความสำคัญลงกลายเป็นหนทางที่จะได้รับความพอใจทางโลกจากพระเจ้า อำนาจทางจิตและความเคารพ

ความก้าวหน้าในเรื่องลัทธิลึกลับหรือรหัสยาน (systicism) ทำให้ค่านิยมทางศาสนาต้องเปลี่ยนแปลงไป เช่น การประกอบพิธีบูชาซึ่งเคยยกย่องให้มีความสำคัญทางจิตใจโดยพวกพราหมณ์ไปยังจุดซึ่งการประกอบพิธีนั้นจะทำให้เกิดมีความเป็นระเบียบในจักรวาล แต่ขณะนี้ได้ลดความสำคัญลงกลายเป็นหนทางที่จะได้รับความพอใจทางโลกจากพระเจ้า อำนาจทางจิตและความเคารพถูกเปลี่ยนจากการบูชาผู้รู้แจ้งโยคี (seer) ซึ่งโดยการบำเพ็ญทรมานกายแล้วจะเป็นผู้มีความรู้และความฉลาดเหนือโลก การที่คนนิยมนับถือบุคคลเหล่านี้ กลายเป็นการสนับสนุนและชักชวนที่มีพลังอำนาจที่จะทำให้ลัทธิการทรมานตน พัฒนาต่อไปอีก พื้นฐานดังกล่าวนี้จึงทำให้เกิดคำสอนที่จริงจังกว่าของศาสนาพุทธและศาสนาเชน

การที่มีการเปลี่ยนแปลงในทัศนะทางศาสนาดังกล่าวนี้ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงจริยศาสตร์ขึ้นพื้นฐานควบคู่ไปด้วย คุณความดีแบบเก่าของสังคมมักจะถูกเปลี่ยนรูปไปโดยคำสอนในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และเรื่องกรรมให้เหมาะสมกับสังคมเกษตรกรรม การประกอบคุณธรรมคือการไม่นิยมความรุนแรง การยอมรับความอ่อนโยน

ความเมตตากรุณาและความร่วมมือ อันเป็นคุณสมบัติที่มีคุณค่ามากกว่าอารยธรรมถ้าหากสถานการณ์ของชีวิตหน้าขึ้นอยู่กับการกระทำของชีวิตนี้ ฉะนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ที่สำคัญสำหรับการปฏิบัติในเรื่องมาตรฐานแห่งความประพฤติของมนุษย์ในขั้นที่สูงขึ้นไป คำสอนทั้งสองดังกล่าวยังได้ส่งเสริมการอุทิศตัวในการปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจังในชีวิตนี้ ซึ่งได้ช่วยอย่างมากในการดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงทางสังคมและการเมือง ทั้งคนคิดทางจริยศาสตร์เช่นนั้นช่วยทำให้การกระทบกระทั่งอันมาจากความอิจฉาริษยาต้องลดลง ความทะเลาะทแยงลดลง และช่วยลดภารกิจของรัฐบาลลง ด้วยช่องทางของความเพียรพยายามขั้นสูงสุดที่จะไปสู่การแสวงหาความรู้ระดับสูงของนักบําเพ็ญตน ซึ่งเป็นความรู้ที่อยู่เหนือความเจ็บปวดและความพอใจของชีวิตนี้ ยังช่วยสร้างความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมและการเมืองอีกโสดหนึ่งด้วย

มนุษย์ทุกคนก็จะต้องการสิ่งเหล่านี้เสมอไปไม่ ผู้ปกครองที่มีอำนาจเด็ดขาดผู้ซึ่งยังคงได้รับคำแนะนำ และสนับสนุนโดยพราหมณ์ก็ยังคงดิ้นรนเพื่อความยิ่งใหญ่ในทางโลก แต่เอกราชปไตยและสงครามถูกทำให้บรรเทาลงโดยค่านิยมทางศาสนาที่มีอยู่ในขณะนั้น ผู้ปกครองถูกคาดหวังว่าจะต้องเป็นกษัตริย์ที่เมตตากรุณา และยุติธรรม และสงครามจะต้องยึดถือหลักของอัสวินซึ่งห้ามความโหดร้ายป่าเถื่อนที่ไม่จำเป็นบางที่ อุดมการณ์ของรัฐบาลเหล่านี้ได้รับเกียรติในคัมภีร์มากกว่าในการปฏิบัติ

ในตอนปลายของศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาล ผู้พิชิตชาวอารยันได้ร่วมมือกับผู้อยู่ใต้การปกครองที่ไม่ใช่ชาวอารยัน ในการสร้างอารยธรรมในลุ่มแม่น้ำคงคา โดยสร้างนครรัฐ เมืองใหญ่ เมืองเล็กซึ่งได้รับการค้ำจุนจากการเกษตรกรรมที่อาศัยการชลประทานขนาดใหญ่ มีการนำข้าวเจ้ามาปลูกซึ่งกลายเป็นพืชที่สำคัญในเอเชีย ในระดับรัฐบาล หัวหน้าอารยันที่ได้รับเลือกได้ค่อย ๆ พัฒนาไปสู่ตำแหน่งที่สืบทายาท (hereditary) ผู้ซึ่งอำนาจของพระองค์จะถูกตรวจสอบโดยพราหมณ์เท่านั้น อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและพราหมณ์กลายเป็นในรูปของการร่วมมือและส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อผลประโยชน์ของกันและกันมากกว่าที่จะเป็นการแข่งขันกันเพื่อแสวงหาอำนาจ ทางด้านศาสนาอำนาจในการควบคุมการประกอบพิธีบูชายัญแบบง่าย ๆ ก็ตกอยู่ในมือของพวกเขาพราหมณ์และทายาท จนกระทั่งพิธีกรรมค่อย ๆ พัฒนาไปสู่ขั้นสลับสนซึ่งจำเป็นจะต้องใช้พราหมณ์ที่มีความสามารถระดับอาชีพ แต่ได้อาศัยอิทธิพลที่ไม่ใช่เป็นอารยัน

และความไม่แน่นอนที่นำเข้าไปโดยการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเผ่าเป็นสังคมที่มีเขตแดน
ดังนั้น แนวความคิดต่าง ๆ ทางศาสนาถูกขยายออกไปโดยการคิดค้นทางด้านเทววิทยา
(theosophical) ซึ่งการแสวงหาคำตอบนี้ต้องแสวงหาคำตอบสูงสุดที่มีอยู่นอกเหนือเรื่อง
พระเจ้าและนอกเหนือเรื่องพิธีกรรมด้วย คำตอบที่ได้รับการเสนอในตอนปลายของ
สมัยนี้มักจะแตกต่างกันและไม่ลงรอยกันกับที่เกี่ยวกับปัญหาขั้นพื้นฐานเช่น ต้นกำเนิด
ของจักรวาล และธรรมชาติของอาดัม แต่ทุกคำตอบเห็นพ้องต้องกันว่า ความจริงที่
เที่ยงแท้ นั้นมักเรียกว่าพรหมันซึ่งเป็นสิ่งที่แทรกซึมอยู่ในอวกาศและกาล และอาดัมที่มี
มีอยู่ในแต่ละบุคคลถือเป็นสิ่งเดียวกับอาดัม ปัญหาที่คือทำอย่างไรจึงจะเข้าถึงความรู้
เรื่องอาดัมและวิถีทางต่าง ๆ มีมูลเหตุให้เกิดการพัฒนาทางศาสนาของอินเดียทุกระบบ
จุดมุ่งหมายสูงสุดคือ การหลุดพ้นจากสายไซ้แห่งโลกีย์วิบัติ กลายเป็นจุดมุ่งหมายร่วมกัน
ของระบบคำสอนแบบเก่าและแบบใหม่ซึ่งได้แก่พุทธ และเชน

มีบ่อยครั้งเหลือเกินที่มีการเน้นที่ทัศนะเกี่ยวกับการหลุดพ้น โดยมีความหมาย
โยงไปถึงทัศนะของอินเดียขั้นมูลฐานคือการปฏิเสธชีวิตและการสละโลก ซึ่งมันห่างไกล
ไปจากความจริง แม้แต่พรหมณ์ยังต้องสมรส สร้างครอบครัว และต้องให้ครอบครัว
ได้รับความสุขสุดความสามารถของเขาก่อนที่จะบำเพ็ญทรมานตน ดังที่เราจะได้ศึกษา
ต่อไป ชาวอินเดียทั้งหมดนับแต่ชนชั้นสูงสุดจนถึงต่ำสุดต่างก็มีความสนใจใช้ชีวิตในโลกนี้
กันอย่างเต็มที่ สำหรับมวลชนส่วนใหญ่ ชีวิตนี้เป็นชีวิตแท้จริง และบ่อยครั้งก็จริงเกินไป
ไม่ใช่มายาการ

อุดมคติและค่านิยมมูลฐานแห่งอารยธรรมอินเดียยังคงปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันนี้